

“KORPORATIV YURIST FAOLIYATI”

Toshkent davlat transport universiteti Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs talabasi

Ashurov Abdumurod

Ilmiy rahbar: Imomov Bahriddin Panjiyevich, Toshkent davlat transport universiteti Xalqaro ommaviy huquq kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida korporativ yurist faoliyatining institutsional va funksional xususiyatlari kompleks tarzda tadqiq etilgan. Tadqiqot doirasida korporativ yuristning korxonadagi roli an'anaviy "huquqiy maslahatchi" darajasidan strategik "biznes-hamkor" va "risk-menejer" darajasiga ko'tarilganligi ilmiy asoslab berilgan. Maqolada korporativ boshqaruv tizimida huquqiy xavfsizlikni ta'minlash, aksiyadorlik va shartnomaviy munosabatlarni tartibga solish, shuningdek, xalqaro standartlarga muvofiq komplayens-nazorat (compliance control) tizimini joriy etish masalalari batafsil tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *korporativ yurist, korporativ boshqaruv, huquqiy risklar, komplayens, aksiyadorlik jamiyati, shartnomaviy-huquqiy ishlar, biznes etikasi.*

Abstract: *This article comprehensively studies the institutional and functional features of the activities of a corporate lawyer in a modern market economy. The study scientifically substantiates the fact that the role of a corporate lawyer in an enterprise has risen from the traditional level of "legal advisor" to the level of a strategic "business partner" and "risk manager". The article analyzes in detail the issues of ensuring legal security in the corporate governance system, regulating shareholder and contractual relations, as well as the implementation of a compliance control system in accordance with international standards.*

Keywords: *corporate lawyer, corporate governance, legal risks, compliance, joint-stock company, contractual and legal affairs, business ethics.*

Mavzu dolzarbligi. *Bugungi kunda O'zbekistonda tadbirkorlik muhitini liberallashtirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish davlat siyosatining ustuvor*

yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir kompaniya oʻz faoliyatini qonun doirasida tashkil etishi, kutilmagan moliyaviy yoʻqotishlar va huquqiy sanksiyalardan himoyalinishi zarur. Shu nuqtayi nazardan, korporativ yurist shunchaki hujjat rasmiylashtiruvchi xodim emas, balki biznesning strategik hamkori va "huquqiy qalqoni" sifatida namoyon boʻlmoqda.

Korporativ yurist faoliyatining institutsional asoslari va strategik yoʻnalishlari. Korporativ yurist (In-house counsel) — bu xoʻjalik jamiyatining huquqiy sogʻlomligini taʼminlovchi va uning biznes maqsadlarini qonuniy yoʻllar bilan amalga oshirishga masʼul boʻlgan strategik boʻgʻindir. Zamonaviy korporatsiyalarda yuristning faoliyati faqatgina qonun hujjatlarini sharhlash bilan cheklanib qolmay, kompaniyaning barcha "hayotiy sikllari"da faol ishtirok etishni nazarda tutadi. Ushbu faoliyatni quyidagi toʻrtta asosiy ustun asosida tahlil qilish mumkin:

Korporativ boshqaruv va aksiyadorlik munosabatlarini tartibga solish. Korporativ yurist kompaniya boshqaruv organlari — Aksiyadorlar umumiy yigʻilishi, Kuzatuv kengashi va Ijroiya organi oʻrtasidagi huquqiy muvozanatni saqlab turuvchi asosiy shaxsdir. Uning vazifasiga nafaqat kompaniya Ustavini ishlab chiqish, balki ichki lokal hujjatlarni (masalan, "Dividendlarni taqsimlash tartibi", "Axborot siyosati" yoki "Ichki nazorat tizimi") amaldagi qonunchilikka muvofiq shakllantirish kiradi. Shuningdek, yurist rahbarlarning oʻz vakolatlarini suiisteʼmol qilmasligi, manfaatlar toʻqnashuviga yoʻl qoʻymasligi va aksiyadorlar huquqlarining poymol etilmasligini nazorat qiladi. Qimmatli qogʻozlar emissiyasi va ularning ikkilamchi bozordagi harakatini huquqiy kuzatib borish ham bevosita ushbu yoʻnalishning bir qismidir.

Shartnomaviy-huquqiy arxitektura va muzokaralar jarayoni. Kompaniyaning iqtisodiy barqarorligi bevosita u tuzayotgan shartnomalarning sifatiga bogʻliq. Korporativ yurist bu jarayonda "shartnoma arxitektori" vazifasini bajaradi. U shartnoma tuzishdan oldin kontragentning huquqiy maqomi, toʻlov qobiliyati va sud tarixini oʻrganish (Due Diligence) orqali moliyaviy risklarni minimallashtiradi. Yurist kompaniya uchun eng foydali va xavfsiz boʻlgan namunaviy shartnomalar

bazasini yaratadi. Xalqaro savdo aloqalarida esa INCOTERMS qoidalari va xalqaro xususiy huquq normalari asosida bitimlar tuzib, kompaniya manfaatlarini transchegaraviy darajada himoya qiladi.

Preventiv huquqiy himoya va risklar monitoringi. Zamonaviy korporativ yuridik xizmatning falsafasi "muammoni hal qilish emas, balki uning kelib chiqishiga yo'l qo'yimaslik" tamoyiliga asoslanadi. Buning uchun yurist doimiy ravishda huquqiy audit (Legal Audit) o'tkazadi. Bu jarayon kompaniyaning barcha buyruqlari, ichki shartnomalari va mehnat munosabatlarining yangi tahrirdagi Mehnat yoki Soliq kodekslariga mosligini tekshirishni anglatadi. Shuningdek, litsenziya va ruxsatnomalarning amal qilish muddatlarini nazorat qilish orqali biznesning uzluksizligini ta'minlaydi. Yurist tomonidan o'tkazilgan o'z vaqtidagi monitoring kompaniyani katta miqdordagi jarimalardan va faoliyatning to'xtatib qo'yilishidan saqlaydi.

Davlat organlari bilan munosabatlar va qonunchilikka ta'sir. Yurist kompaniya va davlat nazorat organlari o'rtasidagi "huquqiy diplomat" vazifasini o'taydi. Soliq, prokuratura yoki antimonopoliya organlari tomonidan o'tkaziladigan tekshirishlarda kompaniya xodimlarining huquqlarini himoya qiladi va tekshiruv jarayonlarining qonuniy o'tishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, malakali korporativ yurist sohadagi yangi qonun loyihalari muhokamasida ishtirok etib, biznes muhitini yaxshilashga qaratilgan takliflarni ilgari suradi. Bu esa kompaniyaga bozor kon'yunkturasidagi huquqiy o'zgarishlarga oldindan tayyorgarlik ko'rish imkonini beradi.

Korporativ risk-menejment va komplayens tizimining integratsiyasi. Zamonaviy biznes muhitida korporativ yuristning roli "post-faktum" (voqea sodir bo'lgandan keyin) harakat qilishdan, "preventiv" (oldini oluvchi) strategiyaga o'zgaradi. Bugungi kunda xalqaro va milliy bozorda kompaniyaning nufuzi uning shaffoflik darajasi bilan o'lchanadi. Korporativ yurist kompaniya ichida korrupsiyaga qarshi kurashishning mustahkam tizimini shakllantiradi. Bu nafaqat qog'ozdagi buyruqlar, balki "Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida"gi nizom, "Sovg'alar berish va qabul qilish siyosati" kabi ichki lokal hujjatlarni hayotga tadbiiq

etishni anglatadi. Yurist har bir yirik bitimni korrupsion xavflar bo'yicha tahlil qiladi va xodimlarga halollik standartlari bo'yicha muntazam treninglar o'tkazadi. Bu tizim kompaniyani nafaqat huquqiy javobgarlikdan, balki "reputatsion risk" (obro'sizlanish xavfi)dan ham himoya qiladi.

Mehnat munosabatlaridagi huquqiy xavfsizlik. Inson resurslari kompaniyaning eng qimmatli, lekin huquqiy jihatdan eng nozik aktivlaridan biridir. Korporativ yurist mehnat munosabatlarini tartibga solishda ish beruvchi va xodim manfaatlarining muvozanatini ta'minlaydi. Yangi tahrirdagi Mehnat kodeksi talablaridan kelib chiqib, jamoaviy shartnomalar, moddiy javobgarlik haqidagi bitimlar va maxfiylikni saqlash (NDA) shartnomalarini ishlab chiqadi. Bu jarayonda yuristning asosiy vazifasi — xodimlarni ishdan bo'shatish, intizomiy jazo qo'llash yoki shtatlarni qisqartirish kabi jarayonlarning qonuniy nuqtayi nazardan "mukammal" bo'lishini ta'minlashdir. Bu o'z navbatida, kompaniyani kelajakdagi mehnat nizolari va sud xarajatlaridan asraydi.

Intellektual mulk va tijorat sirini muhofaza qilish. Axborot texnologiyalari asrida kompaniyaning nomoddiy aktivlari (savdo belgilari, nou-xaular, mijozlar bazasi, dasturiy mahsulotlar) moddiy aktivlardan ko'ra qimmatroq baholanishi mumkin. Korporativ yurist ushbu aktivlarning huquqiy himoyasini tashkil qiladi: intellektual mulk ob'ektlarini patentlash, ularni davlat ro'yxatidan o'tkazish va begona shaxslar tomonidan noqonuniy foydalanishining oldini oladi. Shuningdek, "Tijorat siri to'g'risida"gi nizomni joriy qilish orqali, kompaniya uchun muhim bo'lgan ma'lumotlarning raqobatchilarga chiqib ketishini huquqiy jihatdan cheklaydi.

Sud va nizolarni muqobil hal etish. Har qanday biznesda nizolar bo'lishi tabiiy. Biroq, zamonaviy korporativ yurist har qanday nizoni darhol sudga olib chiqmasdan, uni muzokaralar yoki mediatsiya (uchinchi xolis tomon yordamida kelishish) yo'li bilan hal qilishga intiladi. Bu kompaniyaning vaqtini va mablag'ini tejaydi. Agar nizo sud darajasiga yetsa, yurist dalillar bazasini yig'ish, da'vo arizalarini sifatli tayyorlash va sud majlislarida kompaniya manfaatlarini professional himoya qilish orqali moliyaviy yo'qotishlarni minimallashtiradi.

Xulosa

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy sharoitda korporativ yurist faoliyati shunchaki texnik xizmat ko'rsatish doirasidan chiqib, kompaniya strategiyasini belgilovchi intellektual markazga aylandi. Bugungi kunda muvaffaqiyatli tadbirkorlik subyektini kuchli huquqiy tayanchsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Korporativ yuristning roli kompaniya faoliyatining har bir bosqichida — ta'sis etilishidan tortib, yirik xalqaro bitimlar tuzishgacha bo'lgan jarayonlarda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Birinchidan, korporativ yuristning kasbiy transformatsiyasi shundan iboratki, u endilikda nafaqat "qonun qo'riqchisi", balki biznes jarayonlarini optimallashtiruvchi strategik maslahatchidir. U qonunchilikdagi bo'shliqlarni aniqlash, soliq va moliyaviy risklarni minimallashtirish hamda boshqaruv organlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash orqali korporatsiyaning barqarorligini kafolatlaydi.

Ikkinchidan, jahon bozoriga integratsiyalashuv sharoitida komplayens nazorati va biznes etikasining joriy etilishi korporativ yurist faoliyatining ajralmas qismiga aylandi. Korrupsiyaga qarshi ichki tizimlarni yaratish va intellektual mulkni himoya qilish orqali yurist kompaniyaning xalqaro miqyosdagi investitsiyaviy jozibadorligini va brend nufuzini oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, xorijiy hamkorlar bilan ishonchli munosabatlar o'rnatishning asosiy omilidir.

Uchinchidan, huquqiy xizmatni raqamlashtirish va preventiv choralarni qo'llash orqali korporativ yurist kompaniyani ortiqcha sud xarajatlari va ma'muriy jarimalardan asraydi. Nizolarni sudgacha bo'lgan bosqichda, mediatsiya va muzokaralar yo'li bilan hal etish ko'nikmasi yuridik xizmat samaradorligining asosiy ko'rsatkichlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston iqtisodiyotining jadal rivojlanishi va qonunchilikning liberallasuvi korporativ yuristlar oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Ushbu soha mutaxassislari nafaqat chuqur yuridik bilimga, balki iqtisodiy tahlil, menejment va zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash qobiliyatiga ham ega bo'lishlari lozim. Zero, kuchli korporativ yuridik xizmat — bu

kompaniyaning bugungi kundagi xavfsizligi va ertangi kundagi taraqqiyotining garovidir.

Korporativ yurist faoliyatini takomillashtirish bo'yicha normativ-huquqiy takliflar

1. Korporativ yuristning maqomi va mustaqilligini qonuniy mustahkamlash. Amaldagi qonunchilikda yuridik xizmat xodimlarining o'rni belgilangan bo'lsa-da, xususi sektorda korporativ yuristning rahbariyatga qaramlik darajasi yuqoriligicha qolmoqda. Shu sababli, korxonaning bosh yuristi bevosita kompaniya kuzatuv kengashiga yoki aksiyadorlarning umumiy yig'ilishiga hisobdor bo'lishi tartibini joriy etish lozim. Bu o'zgarish yuristga ijroiya organi (direktor) tomonidan qabul qilinayotgan qonunbuzar qarorlarga "veto" qo'yish yoki ob'ektiv huquqiy xulosa berish imkonini beradi. Mazkur normaning "Xo'jalik jamiyatlari to'g'risida"gi qonun hujjatlariga kiritilishi korporativ korrupsiyaning oldini olishda muhim qadam bo'ladi.

2. Majburiy yuridik audit (Legal Due Diligence) tizimini joriy etish. Yirik investitsiyaviy loyihalar, kompaniyalarni qayta tashkil etish (qo'shib yuborish, ajratish) yoki ustav kapitalidagi davlat ulushini xususiylashtirish jarayonlarida majburiy yuridik audit o'tkazish tartibini belgilash zarur. Bu nafaqat davlat manfaatlarini himoya qiladi, balki potentsial investorlar uchun huquqiy kafolat yaratadi. Ushbu taklif doirasida yillik moliyaviy audit kabi, yirik soliq to'lovchilar uchun har ikki yilda bir marta "huquqiy muvofiqlik auditi"dan o'tish amaliyotini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir.

3. "Raqamli korporativ yurist" platformasini yaratish va integratsiya qilish. Davlat xizmatlari va sud tizimining raqamlashishi sharoitida, korporativ yuristlar uchun maxsus integratsiyalashgan ekotizim yaratish taklif etiladi. Ushbu platforma orqali yuristlar real vaqt rejimida shartnoma tuzayotgan hamkorning soliq qarzdorligi, sudlanganlik tarixi, ijro hujjatlari va unga nisbatan qo'llanilgan xalqaro sanksiyalarni tekshirish imkoniga ega bo'lishi kerak. Ma'lumotlar bazalarining (Yagona davlat reyestri, Sud qarorlari bazasi, Majburiy ijro byurosi bazasi) yuridik

xizmatlar uchun ochiqligini ta'minlash biznes jarayonlarining shaffofligini keskin oshiradi.

4. Komplayens-nazorat tizimini qonunchilik darajasida unifikatsiya qilish. Hozirda komplayens tizimi asosan banklar va davlat ulushi bor yirik korxonalarda mavjud. Taklif etilayotgan norma shundan iboratki, barcha o'rta va yirik tadbirkorlik subyektlari uchun "Korporativ etika va antikorrupsiya komplayensi" standartlari ishlab chiqilishi va ularga rioya qilish ixtiyoriy-majburiy xarakterga ega bo'lishi lozim. Bu tizimni samarali yo'lga qo'ygan kompaniyalar uchun soliq imtiyozlari yoki tekshiruvlardan ozod qilish (moratoriy) kabi rag'batlantirish mexanizmlarini qo'llash biznesning huquqiy madaniyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi
2. PQ-415-sonli Prezident qarori (08.11.2022).
3. O'RQ-1025-sonli Qonun (07.02.2025).
4. B. Umarov, X. Atajanov. "Korporativ huquq" (2021). Mazkur qo'llanma korporatsiya tushunchasi, ingliz va kontinental huquq tizimidagi farqlar hamda MCHJ va AJlarning zamonaviy huquqiy maqomi bo'yicha ma'lumotlar beradi.
5. H.R. Rahmonqulov, S.S. Gulyamov. "Korporativ huquq" (2008)